

УДК 378

Теличко Наталія Вікторівна

доктор педагогічних наук, доцент
завідувач кафедри англійської філології та методики викладання іноземних мов
Мукачівський державний університет
м.Мукачево, Україна

Габовда Анжеліка Міланівна

старший викладач
кафедра англійської філології та методики викладання іноземних мов
Мукачівський державний університет
м.Мукачево, Україна

ФІЛОСОФІЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ НА ЗАСАДАХ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

У статті досліджено теоретичні питання сутності полікультурної освіти. Проведено паралелі в розумінні полікультурності освіти та її філософії в контексті формування педагогічної майстерності. Узагальнено, що відображенням світоглядних проєктів, тобто певних моделей ставлення людини до освіти, що відбивається на вихідних цілях і завданнях навчання й виховання, є філософія освіти. Означено, що в процесі формування педагогічної майстерності майбутнього вчителя доцільно брати за основу узагальнене філософське розуміння у тлумаченнях поняття «майстерність» в контексті полікультурності освіти. Проаналізовано сутність педагогічної майстерності в контексті історичного підходу та рефлексії культурую.

Ключові слова: полікультурна освіта, філософія освіти, педагогічна майстерність, підготовка майбутніх фахівців, дослідження

Постановка проблеми. Теорія і практика підготовки підростаючого покоління до життєдіяльності в умовах глобалізаційних процесів у світі, існування багатомовності й прагнення до національної ідентичності зумовлюють посилену увагу науковців до проблем оптимізації полікультурної освіти. Ще на межі ХХ – ХХІ ст. науковці визначали полікультурну освіту як актуальну проблему сучасної школи. Міжнародні організації (ООН, ЮНЕСКО, Рада Європи та ін.) серед глобальних стратегій розвитку освіти в ХХІ ст. визначають такі важливі аспекти, як підготовка молоді до життя в полікультурному соціумі, щоб навчити людей жити разом, допомогти їм перетворити існуючу взаємозалежність держав і етносів у свідому солідарність [8, с.3]. Відтак актуалізується проблема аналізу тлумачень цього феномену в наукових дослідженнях сучасних учених, щоб конкретизувати філософію полікультурної освіти, методики і технології підготовки майбутніх фахівців до життя в сучасному полікультурному суспільстві з урахуванням національних, політичних, етнічних аспектів соціуму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що анонсована проблема знаходила відображення у наукових розвідках багатьох сучасних дослідників. Так, Ю.Безух, розглядаючи еволюцію полікультурної освіти в Україні, актуалізує означену проблему статистичними даними, вказуючи, що «для врахування освітніх потреб та розвитку етнокультури етнічних груп в Україні формується мережа загальноосвітніх шкіл з навчанням мовами національних меншин. Загалом викладання мовами національних меншин здійснюється у 15% шкіл України» [1, с.25].

Характеризуючи сутність полікультурної освіти, науковці використовують близькі за змістом поняття, в яких підкреслюється певний аспект цього феномену. Так, у багатьох наукових розвідках (В. Болгаріна, Г. Васянович, В. Макаєв, З. Малькова, Л. Супрункова та ін.) використовується термін «полікультурна освіта», спрямована на підготовку людини до «ефективної життєдіяльності в багатонаціональному та полікультурному середовищі» [8]. Науковці ідентифікують означене поняття з терміном «багатокультурна

освіта», розглядаючи філософсько-освітній зміст багатокультурності [5] та цей феномен як дидактичний принцип [6], поєднують полікультурність особистості [13] і міжкультурну компетентність у контексті формування культури професійного мислення вчителя [14], сприяють іноземним студентам у вивченні історії української культури [9] та ін. Однак у наукових публікаціях дослідниками не проводилися паралелі між полікультурністю освіти та її філософією в контексті розуміння педагогічної майстерності.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є уточнення й узагальнення сутності філософії освіти в контексті її полікультурності з метою цілеспрямованого формування педагогічної майстерності майбутніх учителів.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи різні аспекти філософії освіти ХХІ ст., В. Кремень характеризує цей історичний період розвитку людства як «суспільство знань» [7, с.328]. На думку В.Кременя, філософія освіти – порівняно молода галузь науки. Основним завданням, які постають перед науковцями у сфері дослідження філософії освіти, є пошук відповідей на фундаментальні питання, пов'язані з розвитком і формуванням творчої особистості та її продуктивного існування в полікультурному просторі. Адже питаннями і проблемами філософського спрямування освіти стурбовані держави в усьому світі. У жодній країні не задоволені сьогодні своїми традиційними освітніми парадигмами, їх цілями і цінностями. Всюди освіта модернізується та формується з урахуванням сучасних потреб суспільного життя, глобалізаційних змін, економічних можливостей та національних традицій. Педагогічна і філософська спільнота дедалі більше переймається пошуком нового сенсу педагогічної діяльності [7, с.329-330].

У наших наукових розвідках зазначалося, що «відображенням світоглядних проєктів, тобто певних моделей ставлення людини до освіти, що відбивається на вихідних цілях і завданнях навчання й виховання, є філософія освіти» [12, с. 24]. Педагог завжди був центральною фігурою для систем соціального буття сучасної історичної епохи, коли освіта стала не лише чільним механізмом відтворення духовності, культу-

ри, науки в суспільстві, сукупного інтелекту, а й формою існування людини, її соціалізації. На кінець ХХ століття освіта стає основним механізмом соціальних досліджень – соціальної генетики, передавання «генетичного коду» культури, народу чи етносу в цілому, системи ціннісних орієнтацій, досвіду попередніх поколінь. Системна рефлексія соціального інституту освіти з'являється як частина синтетичної та рефлексивної революції людської цивілізації. Вона є частиною процесу реалізації імперативу зростаючого відтворення якості освіти, охоплюючи вищу освіту [11].

У вивчення, узагальнення й теоретичний аналіз основних проблем філософії освіти в контексті її полікультурності значний внесок зробили науковці, котрі, вирішуючи проблему готовності сучасної освіти відповідати на виклики ХХІ століття (Б. Гершунський), конкретизували концептуальні засади філософії сучасної освіти України (В. Андрущенко, В. Лутай); аналізували сучасну філософсько-освітню парадигму як відображення глобальних соціокультурних трансформацій (М. Романенко); визначали новий підхід до філософії освіти (Ю. Ротендельф), теоретико-методологічні засади історіософської підготовки педагога в контексті модернізації вітчизняної освіти (Г. Гамрецька) та вивчення проблем педагогіки у світлі сучасної філософської антропології; вбачали у теорії самоорганізації сучасну парадигму освіти і формування моделі вчителя (В. Цикін) та ін. [12, с.26-27].

З позицій філософсько-педагогічної рефлексії в контексті полікультурності освіти науковці розглядають феномен педагогічної майстерності. Ми погоджуємося з філософським розумінням педагогічної майстерності як вищого виразу свободи буття вчителя у професійній діяльності [11]. Оскільки вчитель докладає зусиль до формування, «творення» особистості в полікультурному середовищі, то в тій чи ін-

шій мірі ця творчість Учителя «відбивається» на особистості учня. Але для того, щоб «творити людину» на рівні вимог історичної епохи, вчитель має бути енциклопедистом, синтезатором знань, накопичених людством, повинен бути людиною культури, водночас і людиною сучасності, і людиною майбутнього, творцем, дослідником, ученим, майстром, що займає свою переконливу позицію у відношенні до проблем розвитку світу, людини, своєї країни. Усі ці вимоги доповнюють потребу професіоналізму, потребу бути «майстром у професії». Це ідеальна форма буття Вчителя у світі. Тому педагогічна майстерність як форма звеличення штабелями якості діяльності Вчителя (педагога, викладача) несе в собі сенс наближення до ідеальної форми буття Вчителя [11, с.42-43].

Наприклад, категорія «майстерність» часто зустрічається у філософсько-естетичному спадку М. Реріха, для якого вона означає якісність праці, рівень і одночасно вершину досконалості, що виявляється у праці, її продуктивності. «Майстер», за М.Реріхом, – це його «печатка» в праці. «Середньовічному майстру часто навіть не було потреби підписувати своє ім'я, оскільки сама якість і характерність речі, створеної ним, були його найкращою печаткою» [10, с.276], а «думати про краю якість усіх виробництв є безперечний обов'язок кожної мислячої істоти» [10, с.278]. Видатний філософ пов'язує категорію майстерності з «вершиною якості» та з «продуктивністю», зазначаючи: «Нехай справи ... спонукають до вершини якості. Працюйте! Творіть!» [10, с.315]. М. Реріх вводить метафору «марафону якості, марафону спрямованості, продуктивності», в якому проявляється «якість духу» людини [10, с.327]. Осмислюючи систему понять М.Реріха, які так чи інакше розкривають різні смислові аспекти майстерності, розуміння цього феномену об'єднуємо схемою [12], що знайшло відображення на рис. 1.

Вищий рівень самосвідомості	Відповідальність, якість	Вершина прояву духу
Вершина творчості	МАЙСТЕРНІСТЬ	Культура
Вершина досконалості	Вище відображення знань (професіоналізму)	Мистецтво мислення

Рис. 1. Розуміння майстерності за М. Реріхом

Водночас, майстерність у контексті полікультурності освіти насичується філософським змістом уміння «дивитися вдалину», концентруючи важливі надбання людства у сфері навчання. Іншими словами, майстерність у своєму духовному вимірі прогностична і постає як вищий прояв життя, в якому матеріалізується необмеженість у «можливості підняття духу». Ми погоджуємося з думкою О. Субетто, що майстерність є вершиною людської рефлексії у відношенні до життя, культури і праці, тому завжди філософська. Адже майстер завжди філософ, у котрому саморефлексія підіймає його свідомість до вершин духу, культури, пізнання світу і місця своєї свідомості у світі [11, с.8].

Майстер – древнє слово, що несе в собі сенс наслідування «школи майстерності» і смисл вищої кваліфікації індивідуальної праці та, відповідно, індивідуальності особи праці та сутність праці Вчителя. У контексті полікультурності освіти майстер упродовж віків історії людства завжди виконував функцію Вчителя. Перш ніж стати Майстром учні трудилися багато років, виконуючи функції підмайстерів, однак не всі з них ставали Майстрами. При цьому функція учительства в діяльності Майстра супроводжувалась і функціями «лідерства». Майстерність несла в собі

смысл «школи» (організації навчання), з допомогою якої передавався досвід майстра, його розуміння культури праці й освіти. Згодом ця функція «інституту майстрів» зникла разом із зникненням цехового виробництва, цехової організації школи, зберігаючи як би в редукованому виді, переходячи в глибинні «шари» змісту майстерності, але не зникла з розуміння понять «майстра» і «майстерності» ніколи [11, с.9].

Аналізуючи сутність майстерності в контексті історичного підходу та рефлексії культурою, О.Субетто визначає категорію майстерності комплексно. Ми погоджуємося з баченням філософа, котрий стверджує, що дана категорія є складною смисловою конструкцією і не може визначатися одним визначенням (дефініцією), а може знайти відображення у системі визначень. Саме у системі тлумачень закладається протиріччя, оскільки ця система «жива», відтак вона розвивається, еволюціонує, ніколи не має закінченого виду, приймаючи ті чи інші смисли залежно від тих чи інших контекстів використання цієї категорії. Тому в процесі формування педагогічної майстерності майбутнього вчителя доцільно брати за основу узагальнене філософське розуміння у тлумаченнях поняття «майстерність» в контексті полікультурності

освіти, а саме:

1. Майстерність є вищим рівнем прояву професіоналізму особистості, вищим рівнем її творчості. «Вищий рівень» у системі смислів майстерності означає одночасно і вищий рівень прояву свободи в творчості, про яку писав М. Бердяєв.

2. Майстерність є вищим рівнем вияву якості праці й відповідно є якісною характеристикою людини. Оскільки особистість як категорія несе в собі сенс системно-соціальної якості людини, відтак окреслене тлумачення означає, що майстерність можна розглядати як прояв культури професійної діяльності особистості. Відтак виховання особистості є найважливішою передумовою формування її професійної майстерності в контексті полікультурності освіти.

3. Майстерність – вершина: творчості та професійної зрілості, що несе в собі смисл «акме»; творчості та професіоналізму, що визначається у порівнянні з іншими моделями учительської діяльності на тлі полікультурності освіти.

4. Майстерність є проявом гармонії та досконалості в діяльності людини. Тому майстерність здійснює гармонізуючий вплив на особистість. Майстер несе в собі інтенцію гармонійної особистості, що переходить у реальність у процесі її творчості, як однієї з ознак певного рівня педагогічної культури.

5. Майстерність – це прояв відповідальності людини за свою працю. Продукт «майстерності» завжди несе в собі «печатку» праці майстра, яка виступає своєрідним «знаком» якості. Майстер завжди усвідомлює свою відповідальність за якість свого продукту, яка носить «внутрішній» характер і виявляється як відповідальність в першу чергу перед самим собою.

6. Майстерність є вищим проявом духовності й духу людини. Майстерність і є одухотворена праця. Зводить майстерність тільки до професіоналізму, тільки до вищої форми оволодіння «технікою» роботи, до вищої форми володіння певними функціональними операціями праці – означає звужувати розуміння майстерності до механістичного смислу. Гармонія у праці має своєю передумовою її одухотвореність, без якої не досягається високий рівень прояву творчого начала майстра та його педагогічної культури.

7. Оскільки майстерність є професіоналізмом у вищій формі на будь-якому етапі історичного та культурного розвитку вчительської діяльності, то водночас вона є вищою формою реалізації знань. Майстерність не тільки реалізує знання людини, але й інтегрує їх в контексті полікультурності освіти. Тому майстерність є цілісністю, цілісним проявом особистості – професіонала у своїй праці. Майстерність завжди у своїй інтенції спрямована на подолання «вузькості» спеціалізації праці, завжди виходить за межі «вузької» спеціалізації й тому є ознакою полікультурності освіти.

8. Майстерність є діалектичною єдністю постій-

ного навчання, вдосконалення й учительства, тому імпліцитно виконує культурно-педагогічну функцію. Майстерність – це не тільки вершина, а й постійний рух від однієї вершини до іншої. Майстерність постає як діалектична єдність вершини в професіоналізмі та його безмежності, оскільки немає меж досконалості. Майстер завжди перебуває на шляху вдосконалення, його діяльність завжди є сходженням шаблями досконалості. Тому майстерність є подоланням меж досконалості у професіоналізмі. Механізмом подолання означених меж виступає творчість як важлива ознака педагогічної культури.

9. Майстерність є проявом культури особистості. Майстерність визначається вищою формою культури і водночас механізмом відтворення зразків культури. Майстерність вдосконалює «образ» у культурі, а тому і сама є культурою. Відтак майстерність водночас несе в собі сенс культурного успадкування, а тому розглядається як форма передавання досвіду, досягнень у досконалості, що підкреслює важливість розгляду підготовки майбутніх фахівців у контексті полікультурності освіти.

10. Майстерність є школою, оскільки майстер завжди виконує функцію вчителя, якщо навіть не в прямому смислі, то завжди в опосередкованому. Праця майстра вчить інших за допомогою культури, шляхом використання своєї творчості. Відтак майстерність – авторська школа, що несе в собі відбиток особистості майстра [11, с.10-11; 12, с.37-40], що спрямовує на дослідження видатних постатей у педагогії в контексті полікультурності освіти.

Висновки. Узагальнюючи розуміння науковцями полікультурної освіти, ми погоджуємося з думкою дослідників, які тлумачать цей феномен як *особливий вид мислення*, заснованого на ідеях свободи, справедливості, рівності; *освітню реформу*, спрямовану на перетворення традиційних виховних систем таким чином, щоб вони відповідали інтересам, освітнім потребам, можливостям учнів незалежно від расової, етнічної, мовної, соціальної, гендерної, релігійної, культурної приналежності; *міждисциплінарний процес*, який пронизує зміст усіх дисциплін навчальної програми, а не окремі курси, методи і стратегії навчання, взаємовідносини між усіма учасниками навчально-виховного середовища; *процес прилучення учнів до багатства світової культури* шляхом послідовного засвоєння знань про рідну і загальнонаціональну спільноту, озброєння школярів і студентів умінням критично аналізувати будь-яку інформацію, щоб уникнути помилкових висновків, а також формування толерантного ставлення до культурних відмінностей – якостей, необхідних для життя в полікультурному світі [4, с.42].

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у розробці ефективних методик формування полікультурності майбутніх фахівців у процесі здобуття професійної освіти.

Список використаної літератури

1. Безух Ю.С. Еволюція полікультурної освіти в Україні / Ю.С.Безух // Молодий вчений. – 2016. – № 4.1 (31.1). – С. 24–26.
2. Болгаріна В. Культура і полікультурна освіта / В. Болгаріна, І. Лощенкова // Шлях освіти. – 2002. – № 1. – С. 2–6.
3. Васянович Г. Педагог і його полікультурна освіта / Григорій Васянович // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2013. – № 1. – С. 25–35.
4. Вороб'єв Н.Е. К проблеме поликультурного образования в современном обществе / Н.Е.Вороб'єв, И.С.Бессарабова // Alma mater (Вестник школы). – 2008. – № 6. – С. 38-43.
5. Грива О.А. Філософсько-освітній зміст поняття «полікультурність» / О.А.Грива. – Гілея. Філософія. – 2008. – Вип. 10. – С.325–331.
6. Дмитриев Г.Д. Многокультурность как дидактический принцип / Г.Д.Дмитриев // Педагогіка. – 2000. – № 10. – С. 3–12.
7. Кремень В. Г. Філософія освіти ХХІ ст. / В.Г.Кремень // Вища школа. – 2002. – № 6. – С. 9–17.
8. Макаев В.В. Поликультурное образование – актуальная проблема современной школы / В.В.Макаев, З.А.Малькова, Л.Л.Супрункова // Педагогіка. – 1999. – № 3. – С.3–10.
9. Мельничук І.М. Особливості викладання курсу «Історія української культури» іноземним студентам-медикам /

- I.M.Мельничук, Л.М.Романишина, О.В.Яцишина // Наукові записки ТНПУ ім.В.Гнатюка. Серія: Педагогіка. – 2012. – № 2. – С. 114–117.
- 10.Рерих Н. К. Избранное / Н.К.Рерих. – М. : Изд-во «Правда». – 1990. – 528 с.
- 11.Субетто А.И. Онтология и феноменология педагогического мастерства. Книга первая / А.И.Субетто. – Тольятти, 1999. – 208 с.
- 12.Теличко Н.В. Теоретичні і методичні засади формування основ педагогічної майстерності майбутніх учителів початкових класів: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.04 / Наталія Вікторівна Теличко. – Вінниця, 2014. – 559 с.
- 13.Ярмолович О.І. Полікультурність особистості в межах її формування // О.І.Ярмолович // Вісник Житомирського державного університету. Педагогічні науки. – 2014. – Вип. 2 (74). – С. 40–44.
- 14.Kowalczyk Ł. Полікультурність і міжкультурна компетентність у контексті формування культури професійного мислення вчителя / Larysa Kowalczyk // PRACE NAUKOWE Akademi i im. Jana Długosza w Częstochowie Rocznik Polsko-Ukraiński. – 2015. – Т. XVII. – S. 225–244.

Стаття надійшла до редакції 03.10.2017 р.
Стаття прийнята до друку 10.10.2017 р.

Теличко Наталья

доктор педагогических наук, доцент
заведующая кафедрой английской филологии и методики преподавания иностранных языков, Мукачевский государственный университет
г.Мукачево, Украина

Габовда Анжелика

старший преподаватель
кафедра английской филологии и методики преподавания иностранных языков
Мукачевский государственный университет, г.Мукачево, Украина

**ФИЛОСОФИЯ ПОЛИКУЛЬТУРНОГО ОБРАЗОВАНИЯ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ НА
ОСНОВЕ ФОРМИРОВАНИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО МАСТЕРСТВА**

В статье исследованы теоретические вопросы сущности поликультурного образования. Проведены параллели в понимании поликультурности образования и его философии в контексте формирования педагогического мастерства. Обобщено, что философия образования является отображением мировоззренческих проектов, то есть определенных моделей отношение человека к образованию, что отражается на выходных целях и задачах обучения и воспитания. Отмечено, что в процессе формирования педагогического мастерства будущего учителя целесообразно брать за основу обобщенное философское понимание в толкованиях понятия «мастерство» в контексте поликультурности образования. Проанализированы сущность педагогического мастерства в контексте исторического подхода и рефлексии культурой.

Ключевые слова: поликультурное образование, философия образования, педагогическое мастерство, подготовка будущих специалистов, исследования.

Telychko Natalia

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Head of the Department of English Philology and Methodology of Foreign Languages Teaching, Mukachevo State University, Mukachevo, Ukraine

Habovda Anzhelika

Senior Lecturer
Department of English Philology and Methods of Teaching Foreign Languages
Mukachevo State University, Mukachevo, Ukraine

**THE PHILOSOPHY OF MULTICULTURAL EDUCATION OF FUTURE SPECIALISTS ON THE BASIS
OF THE FORMATION OF PEDAGOGICAL MASTERY**

The article deals with theoretical problems of the essence of multicultural education. Generalizing the understanding of multicultural education by scientists, we agree with the opinion of researchers who interpret this phenomenon as a special type of thinking based on the ideas of freedom, justice, equality; educational reform aimed at transforming traditional educational systems in such a way that they are in line with the interests, educational needs, and opportunities of students regardless of racial, ethnic, linguistic, social, gender, religious, cultural affiliation; an interdisciplinary process that permeates the content of all disciplines of the curriculum, rather than individual courses, methods and strategies of learning, the relationship between all participants in the educational environment; the process of bringing students to the wealth of world culture through the consistent acquisition of knowledge about the native and national community, the ability of students and students to critically analyze any information to avoid false conclusions, as well as the formation of a tolerant attitude to cultural differences – the qualities necessary for life in a multicultural world.

Key words: polycultural education, philosophy of education, pedagogical mastery, preparation of future specialists, research.